

УДК 338.439.001.76

**МЕЛЬНИК В.І.**, д-р екон. наук

*Вінницький навчально-науковий інститут економіки Тернопільського національного економічного університету*

## **РЕАЛІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЧНИХ ЗАВДАНЬ РОЗВИТКУ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ СИСТЕМИ НА ІННОВАЦІЙНІЙ ОСНОВІ**

У статті визначено організаційно-економічні засади реалізації стратегічних завдань розвитку виробничої сфери агропродовольчої системи; обґрунтовано пріоритетність моделі інноваційного розвитку аграрного сектору економіки в системі реформування національного господарського комплексу.

**Ключові слова:** агропродовольча система, стратегічні завдання, модель інноваційного розвитку.

**Постановка проблеми.** Агропродовольча система (АПС) є основною складовою процесу продовольчого забезпечення держави, яка поєднує в собі виробництво і переробку агропродовольчої продукції, а також продовольчий ринок. Створення сприятливих внутрішніх умов для функціонування національної агропродовольчої системи сприятиме забезпеченню досягнення конкурентних переваг й виходу вітчизняних товаровиробників на нові ринки.

Процеси трансформації вітчизняної економіки потребують розробки нових підходів до формування моделі розвитку агропродовольчої сфери національної економіки. Стратегічний розвиток галузі має здійснюватись на якісно новій основі і бути спрямований на підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва та продовольчу безпеку держави.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Питанням агропродовольчого розвитку і продовольчої безпеки присвятили роботи такі науковці: В.Р. Андрійчук, В.І. Богачова, В.І. Бойко, П.П. Борщевський, В.С. Балабанов, Ю.Д. Білик, Б.М. Данилишин, О.І. Гойчук, С.М. Кваша, Ю.О. Лупенко, В.Я. Месель-Веселяк, Б.Й. Пасхавер, В.Л. Перегуда, П.Т. Саблук, Н.М. Сіренко, В.Г. Ткаченко, І.І. Червен, Н.П. Чорна, В.С. Шебанін, О.Г. Шпикуляк, О.В. Шубравська та ін. Нині особливо актуальним є обґрунтування теоретичних, методологічних та організаційно-прикладних засад розвитку агропродовольчої системи в контексті змін, що відбуваються у функціонуванні усіх складових національного господарського комплексу.

**Мета дослідження** – визначення організаційно-економічних засад реалізації стратегічних завдань розвитку виробничої сфери агропродовольчої системи та обґрунтування пріоритетності моделі інноваційного розвитку аграрного сектору економіки в системі реформування національного господарського комплексу.

**Методи дослідження.** Теоретичною і методологічною основою дослідження слугували діалектичний метод пізнання та системний підхід до вивчення інноваційних процесів, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів.

**Результати досліджень та їх обговорення.** Наявність в агропродовольчій системі України реальних передумов для реалізації національних конкурентних переваг на зовнішньому продовольчому ринку сприяє формуванню іміджу держави як повноцінного учасника й професійного «гравця» у світогосподарських економічних відносинах.

Інноваційний розвиток агропродовольчої системи реалізується через систему заходів організаційно-економічного характеру, що здійснюються з метою підвищення ефективності функціонування господарського комплексу. Вони спрямовані на здійснення інноваційних процесів і прискорення науково-технічного розвитку через розробку, впровадження та використання наукових розробок у виробництві сільськогосподарської продукції, просування її на ринок, реалізацію та матеріально-технічне забезпечення розширеного циклу прогресивного відтворення.

Відповідно до прийнятої в Україні Стратегії інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки, в умовах глобалізаційних викликів необхідне створення системи інвестування інноваційної діяльності, в тому числі наукової, яка відповідає сучасним вимогам ринкової економіки і забезпечить фінансову підтримку наукової та інноваційної діяльності, достатньої для досягнення результатів світового рівня, має базуватись на визначених принципах [1]:

- чіткої диверсифікації джерел і механізмів функціонування залежно від етапів інноваційного процесу;
- використання переважно конкурсних (конкурентних) механізмів інвестування в наукову та інноваційну діяльність;
- раціонального використання прямих і опосередкованих способів інвестування в наукову та інноваційну діяльність;
- орієнтації державних інвестицій в науку та інновації на стимулювання притоку в ці сфери недержавних коштів, особливо заощаджень громадян.

На нашу думку, побудова загальної моделі економічного розвитку аграрного сектору та вибір можливих стратегій повинні базуватися на використанні позитивного досвіду інших країн та враховувати вітчизняні соціально-економічні і природні особливості, забезпечуючи при цьому вимоги національної безпеки.

Ключовим є необхідність формування в Україні вже у найближчій перспективі інноваційної моделі розвитку сільського господарства, спроможної забезпечити його стійке прискорене зростання.

Стратегічні напрями передбачають визначення кількісних та якісних параметрів розвитку сільського господарства до 2020 року, а також основні заходи, через здійснення яких ці параметри будуть досягнуті. Ці напрями сформовані за результатами наукових досліджень, аналізу й узагальнення практики, оцінки та моделювання суспільних і виробничих процесів та ін. [2].

Реалізація стратегічних завдань розвитку виробничої сфери АПС має базуватись на комплексному підході, що має узгоджуватися із загальною державною концепцією розвитку сільського господарства.

Оскільки сільське господарство є основною сировинною базою сфери виробництва продуктів харчування, то саме на цьому рівні відбувається розроблення і впровадження базових для функціонування сучасного агропромислового комплексу інновацій [3, с. 194].

Можливості суб'єктів аграрного сектору економіки до одночасного впровадження системи інновацій на всіх ієрархічних рівнях визначаються рівнем їх інноваційної сприйнятливості.

Загальна інноваційна сприйнятливість вітчизняних аграрних підприємств в середньому не перевищує 50% можливої, найвищий рівень сприйнятливості до інновацій мають техніко-технологічна система та природні ресурси, тому впроваджуються один або два види інновацій (біологічні, техніко-технологічні). Найнижчий рівень оцінки має організаційно-управлінська сприйнятливість, яка не забезпечує належного інноваційного клімату, культури і не розвиває інтелектуальну складову організації [4, с. 355].

Дослідження проблем організації інноваційної діяльності в системі агропромислового комплексу України виявило, що поряд із відсутністю дієвих державних програм підтримки та фінансування інноваційних проектів, нестачею власних оборотних коштів у підприємств, впровадження нововведень найчастіше вимагає значно більших витрат, ніж очікувалося за ухвалення рішення про інновацію. Потенційно ефективні нововведення не впроваджуються або впроваджуються з великою затримкою у часі (внаслідок помилок в оцінці строків впровадження, недосконалої організації інноваційних процесів та відсутності розвинутої інноваційної інфраструктури).

Отже, інноваційний розвиток виробничої сфери АПС має відбуватись за такими напрямками:

- інформатизація виробничого процесу та його обслуговуючої системи, запровадження сучасної комп'ютерної бази та створення мережі користувачів серед працівників підприємств;
- налагодження співпраці товаровиробників з науково-дослідними організаціями та впровадження новітніх досягнень у виробництво;
- створення ефективної системи управління колективами на базі оптимального поєднання організаційно-розпорядчих, економічних та соціально-психологічних методів управління;
- підвищення якісних характеристик кадрового потенціалу створенням галузевих та міжгалузевих центрів щодо підвищення кваліфікації персоналу;
- створення дієвої системи матеріально-технічного забезпечення підприємств;
- поглиблення вертикальної та горизонтальної інтеграції виробництва, переробки та реалізації продукції.

Долучення до інтеграційних процесів у сучасних умовах пов'язане зі значними ризиками, які значно зростають для держав з недостатньо стійкими соціально-економічними системами.

Функція продовольчої безпеки перебуває в центрі пріоритетів усіх країн, але особливо країн перехідної економіки та країн, що розвиваються, в яких сільське господарство виступає практично основною галуззю забезпечення економічної рівноваги в економіці та її подальшого розвитку, тому визнається, що вибір зобов'язань урядами цих країн, спрямованих на продовження руху до скорочення диспропорцій світового товарообміну продукцією сільського господарства, потрібно узгоджувати з необхідністю забезпечення продовольчої безпеки і продовольчої незалежності своїх країн [5, с.126].

Основні завдання, які стоять перед агропромисловим комплексом, можна сформулювати наступним чином: на основі новітніх наукових розробок і технологій забезпечити ефективний розвиток галузі рослинництва та стабілізацію тваринництва, здійснивши перехід до розширеного відтворення галузі на власній ресурсній базі, а також за рахунок залучення додаткових фінансових коштів інвесторів, державних цільових програм, місцевого бюджету [6].

Прискорення процесів агропромислової інтеграції в системі агропродовольчого розвитку надасть можливість раціоналізувати організаційно-технологічні зв'язки між підприємствами виробничої та переробної сфер, створити рівні умови для забезпечення дохідності господарських структур інтегрованого виробництва, реальні можливості комплексного використання сировини й матеріально-технічних засобів. Розвиток інтеграційних зв'язків і міжнародного співробітництва слід підпорядкувати вирішенню таких завдань: техніко-технологічне оновлення підприємств, розширення асортименту і підвищення якісних показників та безпечності вітчизняної продукції, запровадження сучасних систем менеджменту і маркетингу тощо.

До того ж, як показав досвід багатьох менш розвинутих країн, успішний перехід до інноваційної моделі функціонування національної економіки можливий лише за умови сприйняття нею інновацій (тобто така модель не буде життєздатною без реформування економічного середовища в цілому на основі докорінної перебудови господарського механізму країни). Також необхідно вирішити проблему адекватного національним умовам регулювання інноваційного процесу, яке матиме як спільні, так і специфічні риси порівняно з інституційною складовою інноваційних програм інших країн.

**Висновки.** Для ефективного розвитку агропродовольчої системи на інноваційній основі необхідне поєднання організаційно-економічних чинників з технічними та технологічними. При цьому продовольчий аспект є вихідним у визначенні пріоритетів подальшого розвитку, оскільки лежить в основі цілепокладання аграрної політики. Отже, для реалізації стратегічних пріоритетів інноваційного розвитку АПК України в системі національного господарського комплексу та активізації інноваційних процесів необхідно: встановлення чіткого економічного механізму функціонування ринку науково-технічної продукції; економічна підтримка науки з боку держави, розвиток мережі інформаційно-консультативних служб, реклами і пропаганди, наукових досягнень в сфері виробництва продукції, освоєння перспективних ринків збуту, раціональне використання фінансових та матеріально-технічних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, застосування біологізації виробництва, поглиблення територіальної спеціалізації та концентрації землекористування, підвищення конкурентоспроможності продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Перспективи подальших досліджень розвитку вітчизняної АПС мають бути спрямовані у площину інноваційного розвитку, застосування нових форм організації виробництва, впровадження інноваційних технологій; залучення висококваліфікованих фахівців, розробку системи інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку, розширення ринків збуту й посилення агропромислової інтеграції.

#### СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / Авт.-упоряд: Г.О. Андрощук, І.Б. Жилияєв, Б.Г. Чижевський, М.М. Шевченко. – К. : Парламентське вид-во, 2009. – 632 с.
2. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року / за ред. Ю.О. Лупенка, В.Я. Месель-Веселяка. – К.: ННЦ "ІАЕ", 2012. – 182 с.
3. Чорна Н.П. Інноваційний розвиток сфери виробництва продуктів харчування та ризики продовольчої безпеки: монографія / Н.П. Чорна. – Львів, 2012. – 296 с.
4. Сіренко Н.М. Управління стратегією інноваційного розвитку аграрного сектору економіки України : монографія / Н.М. Сіренко. – Миколаїв, 2010. – 416 с.
5. Виклики і шляхи агропромислового розвитку / [Пасхавер Б.Й., Шуравська О.В., Молдаван Л.В. та ін.]; за ред. Б.Й. Пасхавера; НАН України; Ін-т екон. та прогноз. – К., 2009. – 432 с.
6. Савранчук В.В. Інноваційні засади реформування в АПК – шлях до ефективного розвитку / В.В. Савранчук, І.М. Семеняка, А.Л. Семеняка, А.Л. Андрієнко // Агропромислове виробництво України – стан та перспективи розвитку:

Матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (25–26 березня 2010 р.) // Наук. збірник «Вісник Степу». Вип. 7. – Кіровоград, 2010. – С. 3–8.

#### REFERENCES

1. Strategija innovacijnogogo rozvytku Ukraïny na 2010-2020 roky v umovah globalizacijnyh vyklykiv / Avt.-uporjad: G.O. Androshhuk, I.B. Zhyljajev, B.G. Chyzhevs'kyj, M.M. Shevchenko. – K. : Parlaments'ke vyd-vo, 2009. – 632 s.
2. Strategichni naprjamy rozvytku sil's'kogo gospodarstva Ukraïny na period do 2020 roku /za red. Ju.O. Lupenka, V.Ja. Mesel'-Veseljaka. – K. : NNC "IAE", 2012. – 182 s.
3. Chorna N.P. Innovacijnyj rozvytok sfery vyrobnytva produktiv harchuvannja ta ryzyky prodovol'choi' bezpeky : monografija / N.P. Chorna. – L'viv, 2012. – 296 s.
4. Sirenko N.M. Upravlinnja strategijeju innovacijnogogo rozvytku agrarnogo sektory ekonomiky Ukraïny : monografija / N.M. Sirenko. – Mykolai'v, 2010. – 416 s.
5. Vyklyky i shljahy agropromyslovogo rozvytku / [Pashaver B.J., Shuravs'ka O.V., Moldavan L.V. ta in.] ; za red. B.J. Pashavera ; NAN Ukraïny ; In-t ekon. ta prognosuv. – K., 2009. – 432 s.
6. Savranchuk V.V. Innovacijni zasady reformuvannja V APK jak shljah do efektyvnogo rozvytku / V. V. Savranchuk, I.M. Semenjak, A.L. Semenjak, A.L. Andrijenko //Agropromyslove vyrobnytvo Ukraïny – stan ta perspektyvy rozvytku: materialy IV Vseukr. nauk.- prakt. конф. (25–26 bereznja 2010 r.) : nauk. zbimyk «Visnyk Stepu» Vyp. 7. – Kirovograd, 2010. – S. 3–8.

#### **Реализация стратегических задач развития агропродовольственной системы на инновационной основе**

**В.И. Мельник**

В статье определены организационно-экономические основы реализации стратегических задач развития производственной сферы агропродовольственной системы; обоснована приоритетность модели инновационного развития аграрного сектора экономики в системе реформирования национального хозяйственного комплекса.

**Ключевые слова:** агропродовольственная система, стратегические задачи, модель инновационного развития.

*Надійшла 30.10.2014 р.*